OVERCLAIMING TECHNIQUE A JEJÍ APLIKACE V RŮZNÝCH OBLASTECH VÝZKUMU SEBEHODNOCENÍ ZNALOSTÍ A DOVEDNOSTÍ: VÝSLEDKY PILOTNÍ STUDIE

THE OVERCLAIMING TECHNIQUE AND ITS APPLICATION IN VARIOUS FIELDS OF RESEARCH IN SELF-ASSESSMENT OF KNOWLEDGE AND SKILLS: THE RESULTS OF A PILOT STUDY

Štípek Jiří, Králová Kateřina, Hrabák Jan, Černochová Miroslava, Papajoanu Ondřej, Voňková Hana

---

Klíčová slova: overclaiming technique, sebehodnocení, sociálně žádoucí odpovídání, ICT, anglický jazyk
Key words: overclaiming technique, self-assessment, socially desirable responses, ICT, English language

Příspěvek seznamuje s podstatou overclaiming technique. Jedná se o metodologický přístup užívaný k identifikaci zkreslení vznikajícího jako důsledek tendence respondentů k sociálně žádoucímu odpovídání. Příspěvek se zabývá hlavními aspekty aplikace této metody, které konkretizuje na příkladu aplikace v oblasti znalostí anglického jazyka a ICT. Seznamuje s dosavadními výsledky pilotního šetření týkajícího se sebehodnocení v uvedených oblastech na středních školách v ČR, které realizoval autorský kolektiv.

V rámci výzkumů, jejichž součástí jsou dotazníková šetření, se může objevit zkreslení tzv. biasem. Podstata biasu spočívá v tom, že změřené rozdíly mezi respondenty neodpovídají reálným rozdílům mezi nimi. U dotazníkových šetření, kde respondent mj. vypovídá o své osobě, popř. hodnotí sama sebe, je jedním z hlavních zdrojů biasu tzv. sociálně žádoucí odpovídání, jinými slovy tendence respondenta působit sociálně žádoucím dojmem. Overclaiming technique je jedním z metodologických přístupů, který tyto tendence indikuje a současně umožňuje provedení korekce získaných dat.

Overclaiming technique jako metoda pro měření spolehlivosti výpovědí respondenta pracuje se seznamem pojmů, který předkládá respondentovi k posouzení. Převážnou část seznamu představují pojmy z určité oblasti (např. z fyziky, historie). Menší část seznamu je však tvořena položkami, které neexistují. Úkolem respondenta je vyjádřit míru (např. na škále), s jakou je s daným pojmem obeznámen. K vyhodnocování jsou zásadní dva parametry – accuracy index (schopnost odlišit existující pojmy od neexistujících pojmů) a exaggeration index (celková tendence říkat „ano“).

Výsledky ukazují, že hodnoty accuracy index (IA) a exaggeration index (IE) souvisí s řadou faktorů. V případě znalostí ICT studenti SŠ se zaměřením na ICT vykazují vyšší hodnoty IA a IE než studenti bez tohoto zaměření. IA v oblasti ICT má současně kladnou korelaci s prospěchem z matematiky. V oblasti znalostí anglického jazyka i ICT se objevily rozdíly mezi studenty prvních a čtvrtých ročníků. Čtvrté ročníky mají vyšší hodnoty IA a IE. V oblasti znalostí ICT je u čtvrtých ročníků nárůst IA výrazně vyšší než nárůst IE.

Abstract: This article presents the overclaiming technique (OCT) and shows up to date results of the application of this method in a pilot study realized by the authors in the Czech Republic. The OCT as a procedure for measuring the respondents' accuracy works with a list of terms which is presented to the respondents for assessment. However, a minor part of the list consists of non--existing words. Their task is to express the certainty of being familiar with these terms. Two parameters are needed for the data evaluation – IA (the accuracy index - the ability to distinguish between the existing and non-existing words) and IE (the exaggeration index - the overall tendency to express "yes"). The IA data and the IE data show significant association with a number of factors. As far as the ICT knowledge is concerned, the ICT students show higher values of the IA and the IE than the non-ICT students. At the same time, there is a positive correlation in ICT between the IA and the maths grades.

Literatura/References:

Paulhus, D. L., Harms, P. D., Bruce, M. N., & Lysy, D. C. (2003). *The over-claiming technique: Measuring self-enhancement independent of ability.* Journal of Personality and Social Psychology, 84(4), 890–904.

Voňková, H. (2017). *Metoda ukotvujících vinět a její využití v pedagogickém výzkumu.* Praha: Pedagogická fakulta.

Voňková, H., Papajoanu, O., & Štípek, J. (2018). *Enhancing the cross-cultural comparability of self-reports using the overclaiming technique: An analysis of accuracy and exaggeration in 64 cultures.* Journal of Cross-Cultural Psychology, v tisku.